

Opgave 4 Mens en werk: veranderingen op de arbeidsmarkt

tekst 9

Volgens de auteurs van het boek 'Weg van het overleg?' komen de nationale overheid en de sociale partners steeds verder af te staan van de maatschappelijke

- 5 *ontwikkelingen in de bedrijfstakken en ondernemingen. Zij nemen een aantal ontwikkelingen waar aan de vraag- en aanbodzijde van de arbeidsmarkt, waar sociale partners en overheid niet direct een*
10 *antwoord op hebben.*

Aan de vraagzijde van de arbeidsmarkt is een belangrijke verschuiving waar te nemen als gevolg van de neergang van de industriële werkgelegenheid en de opkomst
15 van de dienstensector, waarin gedurende de jaren negentig meer dan een miljoen nieuwe banen zijn gecreëerd. Deze ontwikkeling wordt in belangrijke mate gedreven door
20 nieuwe technologie die industriële arbeid heeft vervangen door machines en een wereldomspannende dienstverlening heeft mogelijk gemaakt.

Als gevolg van de nieuwe toepassingsmogelijkheden van informatietechnologie en
25 de ontwikkeling van managementdenken lijken bedrijfsorganisaties zich in een voortdurend proces van verandering te bevinden. (...) Vooral in Brits onderzoek wordt de opkomst van nieuwe atypische en
30 flexibele vormen van arbeidsverhoudingen aangetoond, waarbij auteurs opmerken dat de invoering van nieuwe technologie samengaat met grotere verschillen in
35 scholing, inkomen, arbeidsvoorwaarden, sociale zekerheid en medezeggenschapsrechten. (...)

naar: Marc van der Meer e.a., Weg van het overleg? Twintig jaar na Wassenaar: naar nieuwe verhoudingen in het Nederlandse model, Amsterdam, 2003

De meest belangrijke ontwikkeling aan de vraagzijde van de arbeidsmarkt is waarschijnlijk dat de functiestructuur verandert.

- 40 Paul de Beer (2001) concludeert dat de functiestructuur gemiddeld op een hoger niveau komt. Het aantal wetenschappelijke en hogere functies neemt toe en het aantal lagere middenfuncties daalt, hoewel de
45 omvang van het laagste functieniveau gelijk is gebleven. In de loop van de laatste 25 jaar is het aandeel werkenden met eentonig werk wel afgenomen en hebben werknemers gemiddeld ook meer autonomie verkregen
50 bij de uitvoering van werkzaamheden. Op andere aspecten zijn de kwaliteit van de arbeid en ontplooiingsmogelijkheden niet of minder veranderd; bovendien zijn nieuwe risico's ontstaan, hebben veel mensen te
55 maken met slechte arbeidsomstandigheden, en is gemiddeld genomen het werktempo gestegen. (...)

- Ook aan de aanbodzijde van de arbeidsmarkt doen zich de laatste jaren belangrijke
60 verschuivingen voor. (...) Vooral vrouwen in de leeftijd van 25-49 jaar en Surinamers, Antillianen en Arubanen hebben van de werkgelegenheidsgroei in de tweede helft van de jaren negentig geprofiteerd (...).
65 De sterke stijging van de arbeidsparticipatie onder vrouwen en de opkomst van het deeltijdwerk vormen de neerslag van de andere samenstelling van huishoudens. De traditionele kostwinnersgezinnen
70 verdwijnen en maken plaats voor het anderhalf-huishouden waar twee personen gemiddeld anderhalve arbeidsplaats bezetten en arbeid en zorgtaken combineren. (...)

Eindexamen maatschappijleer vwo 2006-I

havovwo.nl

tabel 1

Vergelijking van de arbeidssituatie van telewerkers en niet-telewerkers in vier 'telewerkberoepen' in Nederland, 2001

	telewerkers		niet-telewerkers	
Vrijheid in en bij taakuitoefening	%	aantal	%	aantal
1 kunnen zelf taakvolgorde kiezen of bepalen (% nee)	9	71	18	759
2 kunnen zelf werkmethode kiezen of bepalen (% nee)	9	71	15	757
3 kunnen zelf werktempo bepalen (% nee)	9	71	17	754
4 kunnen assistentie van collega's krijgen (% nee)	7	70	7	761
Leermogelijkheid				
5 zelf kwaliteitscontrole eigen werk uitvoeren (% nee)	1	70	13	751
Autonomie werktijden				
6 kunnen pauzetijden zelf bepalen (% nee)	33	69	44	763
7 kunnen werktijden zelf beïnvloeden (% nee)	28	71	45	762
Aansturing				
8 werktempo opgelegd door numerieke productie-targets (% ja)	19	70	12	749
Taaklast				
9 genoeg tijd om werk af te krijgen (% nee)	44	70	30	747
Gevolgen				
10 gemiddelde wekelijkse arbeidsduur (fulltimers)	uur	aantal	uur	aantal
11 gemiddelde aantal meer dan 10 uur per dag werken per maand (fulltimers)	7	49	3	430
	%		%	
12 stress (arbeidsgerelateerd) (% ja)	34	71	30	764

bron: K.O. Kraan en S. Dhondt, *Telewerk in de praktijk: Grenzen aan tijd en vrijheid?* Juni 2001 (data: European Foundation – Merllié & Paoli, 2001; bewerkt door TNO Arbeid); (tabel bewerkt en verkort)

Eindexamen maatschappijleer vwo 2006-I

havovwo.nl

tabel 2

Netto-arbeidsparticipatie, paren van 15-64 jaar, 1992-2003 (in absolute aantallen en procenten)

	1992	1995	2000	2003
met minderjarige kinderen (x 1000)	1604	1616	1664	1691
waarvan (%)				
voltijd-voltijd	5	5	6	6
voltijd-deeltijd	26	30	41	45
deeltijd-deeltijd	2	3	5	6
voltijd-niet werkend*	57	51	40	34
deeltijd-niet werkend*	4	4	3	4
geen werkenden*	7	7	5	4
zonder minderjarige kinderen (x 1000)	1753	1826	1857	1845
waarvan (%)				
voltijd-voltijd	23	21	23	21
voltijd-deeltijd	21	23	27	28
deeltijd-deeltijd	2	2	3	4
voltijd-niet werkend*	29	27	25	23
deeltijd-niet werkend*	6	7	7	8
geen werkenden*	20	20	16	16

* Niet werkend: geen baan of een baan van minder dan 12 uur per week

tabel 3

Netto-arbeidsparticipatie en arbeidsduur per week, paren van 15-64 jaar, 2003 (in absolute aantallen en procenten) Deze tabel bevat slechts een deel van de originele tabel.

	totaal		met minderjarige kinderen		zonder minderjarige kinderen	
	x 1000	%	x 1000	%	x 1000	%
totaal	3537	100	1691	100	1845	100
voltijd-voltijd: beiden 35 uur of meer per week	490	14	107	6	383	21
voltijd-deeltijd	1286	36	762	45	525	28
- man 35 uur of meer per week, partner 20- 34 uur per week	859	24	474	28	385	21
- man 35 uur of meer per week, partner 12- 19 uur per week	376	11	273	16	103	6
- vrouw 35 uur of meer per week, partner 20- 34 uur per week	45	1	13	1	33	2
- vrouw 35 uur of meer per week, partner 12- 19 uur per week	7	0	3	0	4	0

bron: CBS (Enquête beroepsbevolking '92-'03)

■ Opgave 4 Mens en werk: veranderingen op de arbeidsmarkt

Bij deze opgave horen tekst 9 en de tabellen 1 tot en met 3 uit het bronnenboekje.

In 2003 publiceerden economen van de Universiteit van Amsterdam een boek onder de titel *Weg van het overleg?*. Tekst 9 is een samenvatting van een deel van dit boek. In deze tekst geven de auteurs een aantal veranderingen op de arbeidsmarkt weer.

Lees de regels 1-22 van tekst 9.

- 1p **26** Hoe wordt een samenleving genoemd waarin veel mensen in de dienstensector werken en relatief weinig mensen in de industriële sector?
- 2p **27** Leg uit welke van onderstaande ontwikkelingen van toepassing is op de regels 11 tot en met 22 van tekst 9.
Kies uit één van de volgende ontwikkelingen:
- ontstaan van conjuncturele werkloosheid
  - toename van de sociale ongelijkheid
  - veranderingen binnen de arbeidsverhoudingen
  - veranderde maatschappelijke arbeidsverdeling

Lees de regels 23-28 van tekst 9.

Nieuwe toepassingsmogelijkheden van informatietechnologie kunnen leiden tot centralisatie of decentralisatie in de arbeidsorganisatie.

- 4p **28** Leg uit dat beide gevolgen van informatietechnologie – centralisatie en decentralisatie in de arbeidsorganisatie – mogelijk zijn.

Lees de regels 28-36 van tekst 9.

De invoering van nieuwe technologie gaat volgens de auteurs samen met ‘grotere verschillen in scholing, inkomen, arbeidsvoorwaarden, sociale zekerheid en medezeggenschapsrechten’.

- 4p **29** Leg uit hoe de invoering van nieuwe technologie kan leiden tot grotere verschillen in inkomen. Betrek in je uitleg de invloed van nieuwe technologieën op zowel de boven- als op de onderkant van het loonebouw / de lonen.

Lees de regels 37-57 van tekst 9.

Hoe mensen de kwaliteit van hun werk ervaren, hangt af van factoren op het gebied van arbeidsomstandigheden, arbeidsinhoud en arbeidsvoorwaarden.

- 2p **30** Welke drie factoren op het gebied van *arbeidsinhoud* herken je in deze regels?

Eindexamen maatschappijleer vwo 2006-I

Zie tabel 1.

In de afgelopen jaren is het aantal telewerkers toegenomen. Telewerken is een vorm van arbeid die op afstand van werk- of opdrachtgever wordt uitgevoerd met behulp van informatie- en communicatietechnologie (De Vries & Wijers, 1998).

- 2p **31** Zijn telewerkers volgens de gegevens in tabel 1 beter af dan niet-telewerkers of is dit niet het geval? Gebruik twee gegevens uit tabel 1 die je antwoord ondersteunen.

Lees de regels 58-73 van tekst 9.

De auteurs constateren een toename van de arbeidsparticipatie van vrouwen: het traditionele kostwinnersgezin maakt plaats voor het anderhalf-huishouden waar twee personen gemiddeld anderhalve arbeidsplaats bezetten en arbeid en zorgtaken combineren (regels 69-73).

Stel dat je onderzoek wilt doen naar verklaringen van deze ontwikkeling. Je maakt daarbij gebruik van de benaderingswijzen van maatschappijleer. De vergelijkende benaderingswijze laat je in je onderzoek buiten beschouwing.

- 4p **32** Noem de drie benaderingswijzen en formuleer bij elk van deze drie benaderingswijzen een onderzoeksvraag. De antwoorden op de drie onderzoeksvragen moeten meer inzicht geven in de oorzaken van de opkomst van anderhalf-huishoudens waar twee personen gemiddeld anderhalve arbeidsplaats bezetten en arbeid en zorgtaken combineren.

Zie de regels 58-73 van tekst 9 en zie de tabellen 2 en 3.

- 4p **33** Is met de komst van het anderhalf-huishouden het emancipatiebeleid van de overheid grotendeels geslaagd? Beargumenteer je antwoord door een kenmerk van het emancipatiebeleid te noemen en gegevens uit tabel 2 en/of tabel 3 te gebruiken.